

પડતર અને નાણકીય હિસાબો
બી.કોમ.સેમ =૫
Code = CE3૦૧A

યુનિટ =૧ (૨૫%)
પ્રક્રિયા પડતર પદ્ધતિ = ૧
પ્રાસ્તાવીક

જે ઉદ્યોગો માં ઉત્પાદન તબક્કામાં થતું હોય ત્યાં પ્રક્રિયા પડતર પદ્ધતિ નો ઉપયોગ થાય છે. દા.ત કાપડ તૈયાર થતા પહેલા ત્રણ તબક્કા માંથી પસાર થાય છે . જિનિંગ, વીવીંગ અને ફીનીશીંગ . આ ત્રણ તબક્કા ને પ્રક્રિયા કહેવામાં આવે છે. આ દરેક તબક્કાવાર કુલ અને એકમદીઠ પડતર શોધવા ની પદ્ધતિ ને પ્રક્રિયા પડતર પદ્ધતિ કહે છે.

રંગ, રસાયણ, પેટ્રોલીયમ , પેઈન્ટ , સુતરાઉ કાપડ ,કોલસો , ખાંડ, સાબુ, લોખંડ, કાગર , સિમેન્ટ, પ્લાસ્ટિક વગેરે ઉદ્યોગો માં તેનો ઉપયોગ થાય છે.

અર્થ અને લક્ષણો

અર્થ

‘ જુદી જુદી પ્રક્રિયાઓના અંતે બહાર આવેલ તૈયાર માલની પડતર નક્કી કરવી એટલે પ્રક્રિયા પડતર પદ્ધતિ ‘

લક્ષણો

ઉત્પાદનની ફેરબદલી
પડતરનાં તત્વોની નોંધ
પ્રક્રિયાનાં ખાતાં
બગાડ કે ઘટ
ઉપપેદાશ
પેદાશની ઉપજ
સંયુક્ત ખર્ચ ની ફાળવણી
આંતરપ્રક્રિયા નફો

જોબ પડતર અને પ્રક્રિયા પડતર નો તફાવત

જોબ પડતર

પ્રક્રિયા પડતર

- દરેક જોબ કે બેચની પડતર
  - ગ્રાહકોની જરૂરિયાત મુજબ ઉત્પાદન થાય છે.
  - તેમાં વર્ષને અંતે અર્ધ તૈયાર માલ હોય છે.
  - જોબ પૂરો થાય એટલે તેની પડતર શોધવામાં આવે છે.
- સતત ઉત્પાદન પૈકી દરેક
  - ઉત્પાદન સતત થાય છે .
  - વર્ષને અંતે અને શરૂઆતમાં અર્ધ તૈયાર હોય છે.
  - જેમ જેમ પ્રક્રિયા પૂરી થાય તેમ તેમ પડતર શોધવામાં આવે છે.

પ્રક્રિયામાં ઘટ બગાડ

પ્રક્રિયામાં જેટલો માલસામાન દાખલ કરવામાં આવે છે , તેટલું તૈયાર માલનું ઉત્પાદન થતું નથી પરંતુ તેમાં કેટલોક બગાડ અથવા ઘટ થાય છે . તેનું મુખ્ય કારણ રાસાયણિક ફેરફારો , બાષ્પીભવન અથવા હવામાં ભેજના પ્રમાણમાં ફેરફાર થવાને લીધે ઘટ અથવા બગાડ થાય છે. કેટલીક વખત કારોગર અથવા ટેકનીકલ ખામી ને કારણે પણ બગાડ થાય છે.

બગાડ બે પ્રકારનો ગણાવી શકાય

(1) સામાન્ય બગાડ કે ઘટ (Normal loss and Wastage)

માલસામાનના આંતરિક ગુણોના કારણે તેમાં જે બગાડ કે ઘટ ઉદભવે તેને સામાન્ય બગાડ કહે છે. દા.ત ઊંચા તાપમાન ને કારણે રસાયણોનું બાષ્પીભવન થવું , કપડાં બનાવતાં પહેલા તેને યોગ્ય આકારમાં કટિંગ કરવું . ગમે તેવા અંકુશ છતાં આ પ્રકારનો બગાડ કે ઘટ ઘટાડો કરી શકાતો નથી . જે ઘટ કે બગાડ અનિવાર્ય છે તેને સામાન્ય બગાડ કે ઘટ કહે છે.

સામાન્ય બગાડ અનિવાર્ય હોવાથી તેનું નુકસાન ઉત્પન્ન થયેલ એકમો ખાતે ઉધારી દેવું જોઈએ અને સામાન્ય બગાડ જેટલા એકમો પ્રક્રિયા ખાતે જમા કરવા જોઈએ .

જો સામાન્ય બગાડના એકમોની ઉપજ મેળવી શકાય તેમ હોય તો તેની ઉપજ કીમત થી રોકડ ખાતે ઉધારી પ્રક્રિયા ખાતે જમા કરવી .

પ્રક્રિયાના કુલ ખર્ચમાંથી સામાન્ય બગાડની ઉપજ બાદ કરી બાકીની પડતર ઉત્પાદિત એકમો વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે .

અસામાન્ય બગાડ(Abnormal Wastage)

જ્યારે સામાન્ય બગાડ કરતાં વધુ બગાડ થાય તો વધારાના બગાડને અસામાન્ય બગાડ કહે છે. અસામાન્ય બગાડ કામદારોની બેદરકારી , બિનકાર્યક્ષમ, ઉતરતી કક્ષા નો માલસામાન , પ્લાન્ટ અને યંત્રો માં ખરાબી , ડીઝાઇનમાં ખામી વગેરે કારણો કે બીજી કોઈ માનવીય ભૂલ ને કારણે થાય છે.